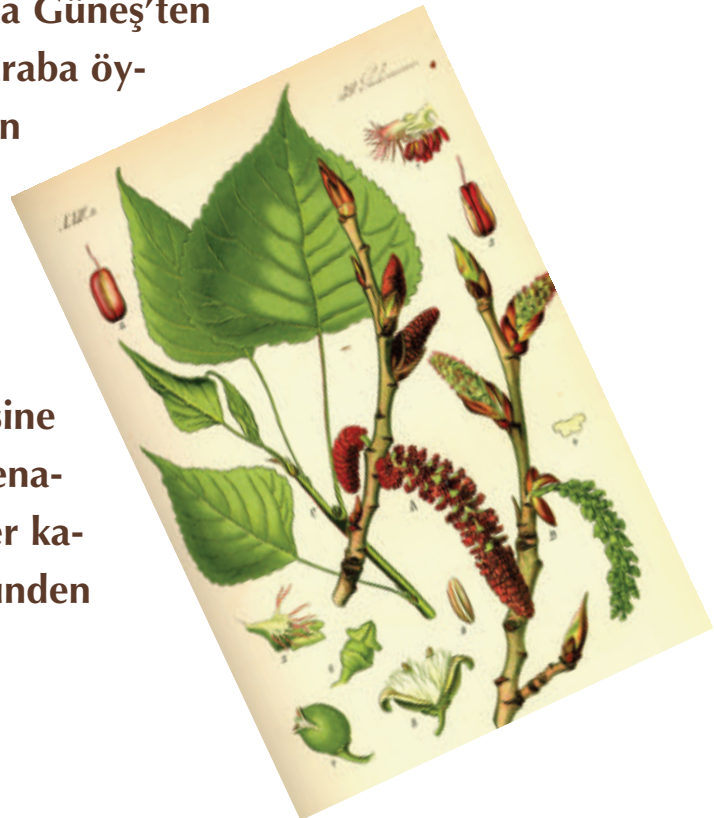

Dalları çok yükseklerde, boyu da epeyce uzun, göğe doğru yükselen bir ağaçtır o. Sulak yerlerin bitkisi, kavak ağacından söz ediyoruz. Kavaklar, nemli yerlerde büyür, gelişirler. Gölge yerleri de çok severler. Suyu düşkünlükleri, mitolojide de bir öyküyle anlatılır. Öyküye göre, güneş tanrısı Helios'un kızları, erkek kardeşleriyle gezintiye çıkmışlar. Erkek kardeş, at arabasını kullanıyormuş. Ama bir anda, dizginlerin elinden kayıvermesiyle atlar kontrolden çıkmış ve hızla Güneş'ten yeryüzüne inmeye başlamışlar. O sırada araba öylesine ısınmış ki, sıcaklığından İda, Helikon ve Olimpos dağları tutuşmuş. Vadileri ateş sarmış, ırmaklar buharlaşmış. Zeus bakmış ki tehlike büyük, bir yıldırımla, genci arabadan "Po Irmağı"na düşürmüştü. Ağabeylerinin Zeus tarafından öldürülmesine dayanamayan kız kardeşler, bu ırmağın kenarında günlerce ağlamışlar ve sonunda birer kavak ağacına dönüşmüşler. İşte kavak, o günden beri suyun ve rüzgârın habercisi olmuş.

cüklerin yardımıyla uçuşa geçer, uzaklara yayılırlar. Anlaşılacağı gibi pamukçuklar er-

kek ağaçlarda değil, dişi ağaçlarda meydana gelirler. Bu nedenle özellikle kentleri ağaçlandırırken erkek kavakların kullanılması önerilir.

Söğüt ağaçları gibi, kavakların da çok güçlü ve istilacı bir kök sistemi vardır. Çünkü kökleri çok çabuk uzar ve yayılır. Bazı kavak çeşitlerinde kök uzunluğunun 15 metreye ulaştığı saptanmış. Bundan dolayı kavak ağaçlarının yerleşim alanlarına, kanalizasyon sistemi ya da boruların bulunduğu yerlere dikilmesi pek doğru değildir. Ama tarla kenarlarında yetişen kavaklar, derin ve yaygın kökleriyle toprak kaymasının önüne geçer. Kentlerde park ve bahçeler, kavak dikimine en uygun alanlardır.

Kavak ağacının erkek ya da dişi olabilen çiçekleri, uzunlukları 3 - 10 cm'yi bulan salkımlar halinde durur. Erkek çiçek salkımları buğday başaklarını andırır. Rüzgâr, çiçektozlarının çevreye saçılmasını sağladıktan sonra çiçekler dökülürler. Dişi salkımların üzerindeki çiçeklerse daha az sayıdadır. Bunlar, çiçektozlarıyla döllendikten sonra meyveler gelişir. Bu meyveler olgunlaşıp açılınca, içlerinden pamuk yumağını andıran binlerce beyaz tüy ortaya çıkar. Bu pamukçuk kümelerinin diplerine yapışık olan tohumlar, rüzgârın ve tüy-

Kavakların gövdesi, 40 metre yüksekliğe erişebilir. 25 yıllık bir kavağın gövde çevresi 4 metreyi bulabilir. Gövdenin kabuk rengi, soluk yeşille hafif gri arasında değişebilir.

Ülkemizde, "titrek kavak, Fırat kavağı, akkavak ve karakavak" türleri yaşar. Bu türlerin özellikle odunları, ekonomimiz açısından çok önemlidir. Örneğin, kavak odunu, tekdüze yapıda olması, yumuşaklığı ve kolayca soyulabilmesi, eğilme direncinin yüksek olması, kimyasal maddeleri emme özelliği ve yandığında is çıkarmaması gibi özel-

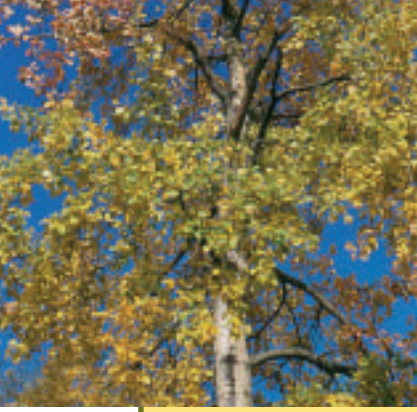
Kavaklar, çoğunlukla kuzey yarıkürenin ılıman bölgelerinde yaşarlar. Söğütgiller ailesinde yer alır ve toplam 40 - 50 türü bulunur. Çok çabuk büyüyen ve 12 - 13 yıl içinde gelişkin duruma gelen kavaklar için su yataklarının kıyıları en elverişli topraklardır. Uygun ortamı bulduklarında uzun yıllar yaşamlarını sürdürürler. 300 yıllık kavaklar bile vardır.

Kavaklar, rüzgârla tozlaşan, yaprak döken ağaçlardır. En hafif rüzgârda bile harekete geçerler. Yaprakları uzun saplı olur; yaprak kenarları düz, dişli ya da çıkıntılıdır. Genellikle "kalp" biçiminde olan yapraklarının büyüklüğü türden türe değişir.

Kavak ağacının erkek ya da dişi olabilen çiçekleri, uzunlukları 3 - 10 cm'yi bulan salkımlar halinde durur. Erkek çiçek salkımları buğday başaklarını andırır. Rüzgâr, çiçektozlarının çevreye saçılmasını sağladıktan sonra çiçekler dökülürler. Dişi salkımların üzerindeki çiçeklerse daha az sayıdadır. Bunlar, çiçektozlarıyla döllendikten sonra meyveler gelişir. Bu meyveler olgunlaşıp açılınca, içlerinden pamuk yumağını andıran binlerce beyaz tüy ortaya çıkar. Bu pamukçuk kümelerinin diplerine yapışık olan tohumlar, rüzgârın ve tüy-

Ülkemizin Kavakları

Titrek, Fırat, ak ve kara adlarında dört kardeş gibidir onlar. 25 metre boyu olmasına karşın, yine de kardeşler arasında kısa boylu sayılır titrek kavak. Kabukları, yeşilimsi ya da zeytinyeşili-gri renkte olur. Ülkemizin Batı Trakya, Batı Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinde çok iyi gelişir. Yapraklarının üst yüzü koyu yeşil, alt yüzü grimsi yeşil ve çıplaktır; yaprak kenarları dilimli dişlidir. Bu yapraklar, çok hafif bir rüzgâr esse, adeta soğuktan tir tir titreyen, ısınmak için bir ileri bir geri yürüyüp, ıslık çalan biri gibi, titrer, ıslık çalar, çırpınır. Ona uzaktan bakanlar, yapraklarını sürekli olarak hareket ettirdiği için “ağaç titriyor” sanırlar. Bu nedenle “titrek kavak” olarak anılır. Bu titremenin nedeni, yaprak sapının uzun olup, yanlardan basık olmasıdır. Titrek kavağın odunu, kibrit çöpü, kaplama-kontrplak, ambalaj malzemesi, mobilya, kurşunkalem, kürdan gibi malzemelerin yapımında kullanılır.

Titrek kavak

Fırat kavağı

Fırat kavağı, ülkemizde en çok Güney ve Güneydoğu Anadolu'da, özellikle dere içlerinde yaygın olarak görülür. 10 - 15 metre boyuyla, en kısa boylu kardeşidir. Kabukları gri renkte, yaprakları kalp biçiminde ve tüysüzdür. Fırat kavağı, tuzlu, kurak topraklara dayanıklı bir ağaçtır. Onun bu özel-

liği, “kardeşler” arasında farklı bir yer edinmesini de sağlar. Çoraklaşan arazileri ağaçlandırmada kullanılan bir ağaçtır. Örneğin, bilinçsiz sulamadan dolayı çoraklaşan Harran Ovası arazilerinin kurtarılması için geliştirilen bir ağaçlandırma projesi kapsamında, çoraklaşan 20 bin hektarlık arazide iğde, okalptüs gibi ağaçların yanı sıra Fırat kavağının da yetiştirilmesi planlanmıştır.

Akkavak

Karakavak

Akkavakların boyu 30 - 40 metreye ulaşabilir. Kardeşlerin “en dev” yapısıdır. Türkiye'nin hemen her yerinde, nehir kenarlarında ve verimli topraklarda yetişir. Yaprakları çıkıntılı, alt yüzeyleri yoğun beyaz tüylerle kaplıdır. Parlak beyaz-kahverengi ve yumuşak yapılı bir odunu vardır. Bu odun, sandık, kutu üretiminde, kâğıt hamuru elde etmede kullanılır. Ayrıca ondan talaş ve ince yonga da yapılır. Bu yongalar, paketleme işlemlerinde ve mobilya dolgu malzemesi olarak kullanılır.

Karakavak, 30 - 35 metre boya erişebilir. O da çok gösterişli ve boylu posludur. Ülkemizde daha çok Batı Karadeniz Bölgesi'nde yayılış gösterir. Ama farklı yerlerde de karakavaklara rastlayabiliriz. Nemli orman alanlarında ve su kenarlarında boylandıkça boylanırlar. Kabukları siyahımsı renktedir. Yapraklarıysa, baklava dilimi ya da uç kısma doğru aniden daralarak sivrilmiş biçimde olabilir. Karakavak odunu da kibrit çöpü, kaplama-kontrplak, ambalaj malzemesi, mobilya ve kurşunkalem yapımında kullanılır.

da girmiş durumda. Örneğin, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları Genel Müdürlüğü (SEKA) tarafından desteklenen, İzmit Kavakçılık Araştırma Enstitüsü ve İ. Ü. Orman Fakültesi'yle işbirliği içinde gerçekleştirilen bir projede, biyoteknolojik yöntemlerin uygulanmasıyla daha nitelikli kâğıt üretmek amacıyla kavak klonları elde edilmiş bulunuyor.

likleri nedeniyle, kibrit çöpü yapımında kullanılır. Yumuşak ve esnek oluşu, jimnastik salonlarının zemin döşemelerinde, jaluzi üretiminde de kullanılmasına neden olur. Hafif ama dayanıklı olması, iyi çivi tutması ve çivilenme sırasında çatlamaması ve kıymık yapmaması gibi nedenlerle ambalaj sanayiinde de kullanılır. Ayrıca mutfak aletleri, biblolar, makaralar, ayakkabı topukları, resim tahtaları, oyuncak ve kürdan benzeri eşyaların yapımında da kavaktan yararlanılır. Kalın çaplı gövdeleri, yumuşak ve tekdüze yapılı olduğundan kaplama ve kontrplak sanayiinin önemli bir hammadde-sini oluşturur. Bazı kavak ağaçlarının yaprakları ya da çiçek tomurcukları ilaç yapımında kullanılır. Kavaklar, bitki biyoteknolojisi laboratuvarlarına

Gülğün Akbaba

Kaynaklar

<http://www.rigeb.gov.tr/sib3/bb/Proje/Seka.html>

www.kavak.gov.tr/

http://ormanweb.sdu.edu.tr/dergi/dergipdf/2002_Say%C4%B1/NO-ner_2002_1.pdf

Zeybek N., Zeybek U., “Farmasötik Botanik”, Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları No: 2, İzmir, 1994.

Seçmen Ö., Gemici Y., Görk G., Bekat L., Leblebici E., “Tohumlu Bitkiler Sistematiği”, Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Kitaplar Serisi No: 116, İzmir, 2000.